

науковців, а також необхідність чіткого окреслення «білих плям», які виявляються у дослідницькому просторі сучасної культурології.

Література

1. Бровко М. М. Культурологія в системі гуманітарного знання // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності: альманах. К.: Вид. центр КНЛУ, 2007. Вип. 20. С. 96–102.
2. Добіна Т. Г. Творча спадщина Бориса Лятошинського в контексті українського культуротворення (20 – 60-ті роки ХХ ст.): автореф. дисер... кандид. культурології – 26.00.01. Київ: 2018. 19 с.

УДК 316 (045)

Янковський С. В.

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології

НОРМАТИВНЕ І ДИСКУРСИВНЕ ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КУЛЬТУРИ

Пропонована гіпотеза розмежування нормативного і дискурсивного значень слова культура визначається специфікою його виникнення і еволюції в традиціях латинської писемності. Підставами формулювання даної гіпотези є такі положення:

По-перше, матеріальні відбитки традиції латинської писемності прослідковуються від сього сторіччя до нової ери і тривають до сьогоднішнього дня. Достатньо переглянути сторінки написані латиною у Вікіпедії, щоби створити уявлення про обрії сучасної латинської писемності та здатності мови виступати засобом самовираження, спілкування, передачі інформації тощо.

По-друге, значення понять нормативний і дискурсивний в даній розвідці використовується у сенсі:

(і) нормативний означає те, що має відношення до норми. Норма по відношенню до культури позначає визначеній в діяльності, виробництві, спілкуванні стан справ або образ соціальної реальності. Відтак, поняттям культурної норми позначаються регулятивні, оперативні, наказові, репресивні правила взаємодії, впливу, перетворення;

(ii) дискурсивний позначає те, що має відношення до дискурсу, а дискурс позначає сукупність, множину або ансамбль, висловлювань, які об'єднані тематично, мають специфічну логічну послідовність, співвідносні з позамовним контекстом, відображають стиль і образ мислення того, хто висловлюється (оратора) та прагне вплинути на аудиторію.

Нагадаємо, що за своєю етимологією слово «культура» має відношення до сільськогосподарської діяльності, позначаючи обробку, вирощування, піклування [2]. Саме у цьому контексті, як позначення не чогось штучного або відмінного від природного, а такого чим представлена природна здібність людини до вдосконалення та покращення [3], зустрічаємо вживаним слово культура у творі «Про оброблення полів, або про селянську справу» («De agri cultura, sive, de re rustica») Марка Порція Катона Старшого (Marcus Porcius Censorius Cato maior). І у «Тускуланських бесідах» («Tusculanae desputationes») Марка Тулія Цицерона (Marcus Tullius Cicero), при проведенні автором аналогії природної плодючості землі та людського розуму, зберігається традиція вжитку слова культура в контексті, який притаманний землеробству, із характерним для нього раціональним способом організації життя і праці та не обов'язкового протиставлення природного та інтелектуального. Уведена автором Бесід аналогія удосконалення інтелекту філософією з

агрикультурою землероба є з одного боку вираженням суто людської здатності піклуватись про належне [4], а з іншого боку маємо зазначити, що демонстрація значущості культури людського розуму закладає підвалини для протиставлення природного культурному і навпаки. Тож, можна встановити, що у старожитній римській літературі встановилась відмінність нормативного та дискурсивного сенсу слова культура. Також маємо зазначити, що в латині, в латині слово «cultura» має зв'язок із словом «colo». Останнє також пов'язане із значеннями слів, які українською можна перекласти словами культ, піклування, догляд, праця, вирощування, обробка, культивация, праця тощо. Загалом, слово культура позначає здатність людини дбати про майбутнє, покладаючись на власні зусилля та уміння вести добropорядний образ життя громадянина. Взаємозумовленість громадського і культурного життя є визначальною рисою для сучасного потрактування культури. Воно зароджується у традиції класичної освіти, мовою якої була латина так само як і для римської старожитності. І можна говорити, що сучасній вжиток слова культура поділяється умовно на три етапи. Перший передмодерний або середньовічний. В середньовічній латині за словом культура закріплюється значення оброблення землі [5, P.401] і закритого місця монастиря. Другий етап – класичний або ранньомодерний и третій – національний або модерний. Для другого етапу визначальною є постать Самуеля фон

Пуфендорфа (Samuel de Pufendorf) [1, С. 111]. В працях вченого слово культура перетворюється на самостійну лексичну одиницю, за допомогою якої можна вирізнити не тільки правові відносини, як це відбувалось за передмодерної доби, а й окремі свідомої та цілеспрямованої інтелектуальної діяльності людини, як приміром – «cultura juris», «cultura scientiae», «cultura literarum», «cultura linguae» тощо [1, С. 111-112]. Класика розглядає культурне життя у природно-правовому ракурсі. Ми можемо його сформулювати як відмінність «зв'язку» та «договору». Зв'язок є природним відношенням. Відношенням, яке не виховується, а є притаманним людині як такій. В найбільш загальному вигляді зв'язки є почуттями. Вони змінюються внаслідок виховання та освіти «правильного / неправильного», «природного / неприродного», «щирого / нещирого» відповідно до норм, відношень, ставлення. Культура є формою обмеження природного почуття задоволення, критерієм культури є «здоровий глузд» («sensus communis»).

«Здоровий глузд» є категорією феноменалістично-раціональною. Він має узгоджувати принцип задоволення, який є природним для людини, і регулятивні норми його втілення, які завжди мають стримувати людину. Втім, вони не мають пригнічувати його природності. Тож гуманістичне бачення культури є корпорально-тілесним і утверджується в культурі Просвітництва та культурою Просвітництва. Відповідно до гуманістичного бачення, речі перетворюються на тіла, природні та фізичні. Звісно, що центральним питанням культурного буття постає пошук тих ефективних засобів за допомогою яких в людині можна виховати розумне почуття задоволення, оскільки задоволення є так би мовити «тілом насолоди».

Зацікавленість Просвітництва в творенні кунсткамер, обсерваторій, оранжерей, природничих музеїв, по суті творення в соціальному просторі консолідованих місць презентації розмаїття тілесних форм, до яких слід додати шпиталі для душевнохворих, тюрми тощо. Все це засвідчує розмаїття соціального тіла Просвітництва, як панування корпускулярних теорій в природознавчих науках засвідчує розмаїття природи. Корпускулярні теорії висвітлюють глибинний процес естетизації буття та існування. Він полягає в тому, що імпліцитно утверджується ідея синтезу чуттєвого сприйняття та раціональних форм пізнавальної діяльності.

В рецепції гуманістичного бачення культури важливим видається той факт, що в критичній філософії І. Кант виступає із послідовним та іронічним запереченням лейбніціанства і позитивним сприйняттям ідеології Ж.-Ж. Руссо. Сутність даної змінності ставлення слід шукати в інтерпретації категорії взаємодії та спілкування, а також у постановці проблеми умов розбудови гуманістичного бачення культури на засадах просвітницької інтерпретації «договору» як основи спільності.

Рецепція культури є сприйняттям сутності зв'язку людини із собою, тобто культура є формою піклування власної людяності. Так само очевидно, що в різні історичні епохи зазначена рецепція була змінною. Людина може сприймати себе через релігію, науку, владу, і, зрештою, через власне засіб розуміння – «філософію» (φιλosophία). Не менш важливо, що стурбованість людяністю може набувати неочікуваних форм інквізиторського піклування про спасіння душ, жертвоприношення породженого страхом, боротьби із «расовим забрудненням» і виявами «дегенерації», опікуванням «трудящих, збіднілих, знедолених».

Таким чином, слово культура, яке має широкий вжиток у сучасних природних мовах, в українській у тому числі етимологічно пов'язано з традиціями латинської писемності. Для еволюції слова культура як одиниці писемної мови значущість мали праці «Про оброблення полів, або про селянську справу» («De agri cultura, sive, de re rustica») Марка Порція Катона Старшого (Marcus Porcius Censorius Cato maior), «Тускуланські бесіди» («Tusculanae desputationes») Марка Тулія Цицерона (Marcus Tullius Cicero). Етимологія слова «cultura» має зв'язок із словом «colo» та похідними від нього. В сучасному лексичному значенні слово культура починає використовуватись у працях Самуеля фон Пуфендорфа (Samuel de Pufendorf). Наявні у науковому полі гуманітарного і соціального знання антропологічний, морфологічний, гуманістичний підходи дозволяють перетворити культуру на самостійний об'єкт наукових розвідок і студій. Обсяг і зміст даної розвідки не торкається певних питань, а саме:

В ній не розглянуто відмінність грецької старожитньої і римської традицій у потрактуванні культури.

В ній не поставлені питання культурознавчих студій і не предсталено проблематики перетворення культури на об'єкт наукового пізнання.

В ній не обговорюються питання пост-..., мета-..., постпост-... ..модерної культури.

В ній не заявлено інтерпретацій масової культури та глобальної та багато інших питань і розмаїтої проблематики, які можуть становити перспективний напрямок подальших філософських розвідок і культурологічних студій.

Література

1. Будагов Р.А. История слов в истории общества. 2-е изд., доп. М.: Добросвет-2000, 2004. 256 с.
2. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Ред. колегія О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова та ін. К. : Наук. думка, 1983. – Т. 3: Кора-М / Укл. Р. В. Болдирев та ін. 552с.
3. Cato M.P. De agri cultura.61. URI: http://la.wikisource.org/wiki/De_agri_cultura
4. Cicero M. T. Tusculanae desputationes. 2.13. URI: <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:latinLit:phi0474.phi049.perseus-lat1:2.13>
5. Godefroy F. Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialectes du XI au XV siècle. – T deuxième. Casteillon-Dyvis. – Paris: F. Viveweg, Libraire-Editeure, 1883. – 792p. – mode d'accée